

- міжнародне кредитування може супроводжуватись високими процентними ставками та вимогами щодо забезпечення кредиту, що збільшує фінансові витрати позичальника та зменшує його прибутковість;

- зміна курсу національної валюти може призвести до збільшення заборгованості перед кредиторами та зростання фінансового ризику.

Отже, міжнародні фінансові організації є ключовим механізмом регулювання міжнародної валютно-фінансової системи, а також основним джерелом надання фінансової, технічної та аналітичної допомоги країнам та корпоративному сектору держав на шляху розвитку та здійснення соціально-економічних трансформацій. Також роль міжнародних фінансових організацій найбільш актуальна в періоди кризових явищ, зокрема щодо прогнозів та усунення їх наслідків.

#### **Список використаних джерел:**

1. Дубровик-Рохова А. Уся світова економіка відчує наслідки. Газета «День», 18.03.2023. Режим доступу: <https://m.day.kyiv.ua/news/150622-usya-svitova-ekonomika-vidchuye-naslidky>

2. Офіційний сайт Державної служби статистики України / Режим доступу: [www.ukrstat.gov.ua/](http://www.ukrstat.gov.ua/).

## **ПОВЕДІНКОВІ АКЦЕНТИ ОПОДАТКУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УМОВАХ ВОЄННОЇ ЕКОНОМІКИ**

*Сідельникова Л. П., д-р екон. наук, професор, Кібенко В. В., магістр,  
Херсонський національний технічний університет, м. Хмельницький*

Генерування трансформаційних процесів розбудови системи особистого прибуткового оподаткування є важливим елементом реалізації фіскальної політики України та інтеграції національної економіки до системи європейських і світових господарських зв'язків. Вітчизняна система прибуткового оподаткування за своїм складом та структурою подібна до аналогічних систем розвинутих країн Європи. Разом з тим, на відміну від країн ЄС, система оподаткування доходів громадян в Україні має переважно фіскальний характер, натомість, її регулююча функція не проявлена повною мірою. Значною мірою ці недоліки проявилися під час повномасштабного вторгнення російської федерації, адже Міністерство фінансів України та Державна податкова служба України не мали чіткого плану дій щодо адаптації вітчизняної податкової системи в цілому та механізму прибуткового оподаткування зокрема до реалій воєнної економіки.

Крім того, значна кількість рішень, ухвалених платниками прямих податків, які у підсумку вплинули на обсяги прибуткового оподаткування, приймалися імпульсивно, у стані стресу, депресії, панічних розладів, під впливом когнітивних упереджень, ілюзій та емоцій. Повномасштабне вторгнення росії на територію незалежної України, бомбардування цивільної та критичної інфраструктури, ракетні удари по населеним пунктам, активні

бойові дії та тимчасова окупація частини території країни викликали панічні настрої у суспільстві, пов'язані з підвищеними безпековими ризиками та прямою загрозою життю і здоров'ю населення, наслідками яких стали масова внутрішня та зовнішня міграція, повне згорання або скорочення бізнесу, припинення діяльності сільськогосподарських товаровиробників.

За повідомленням Укрінформ, після року активної фази війни в Україні налічується 7 млн внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО). За даними ООН, станом на 29 жовтня 2023 року за кордоном перебуває 6,2 млн українських біженців, з них статус біженців в країнах Європи мають 5839,9 тис. українців; за межами Європи – 392,1 тис. українців.

За результатами опитування газети «Голос України», соціальними та економічними стимулами вимушених мігрантів до повернення в Україну є: достойно оплачувана робота в Україні (28,3%); вищий рівень життя в Україні (20,7%); відновлення інфраструктури у місті проживання (17,7%); фінансова допомога з боку України (9,4%); відновлення особистого житла (7,0%) [1].

З метою підтримки фінансового і економічного секторів держави, Президент та уряд закликають українців, які мають можливість працювати, повертатися до роботи та відновлювати виробництво. Звісно, для скорішого повернення людей з-за кордону і відновлення трудової діяльності повинні скластися умови, які б стимулювали їх до цього рішення.

На сьогодні вирішення цієї проблеми неможливе, адже ймовірні ризики, які напряду пов'язані з безпекою життя і здоров'я людей, можуть безпосередньо впливати на рішення мігрантів щодо повернення та сповільнювати їх. Російські окупаційні війська продовжують обстрілювати українську територію ракетами, керованими авіабомбами, дронами тощо, що чинить негативний тиск на настрої громадян, бізнесу і логістику.

Внаслідок цього, українці не поспішають повертатися додому (рис. 1).

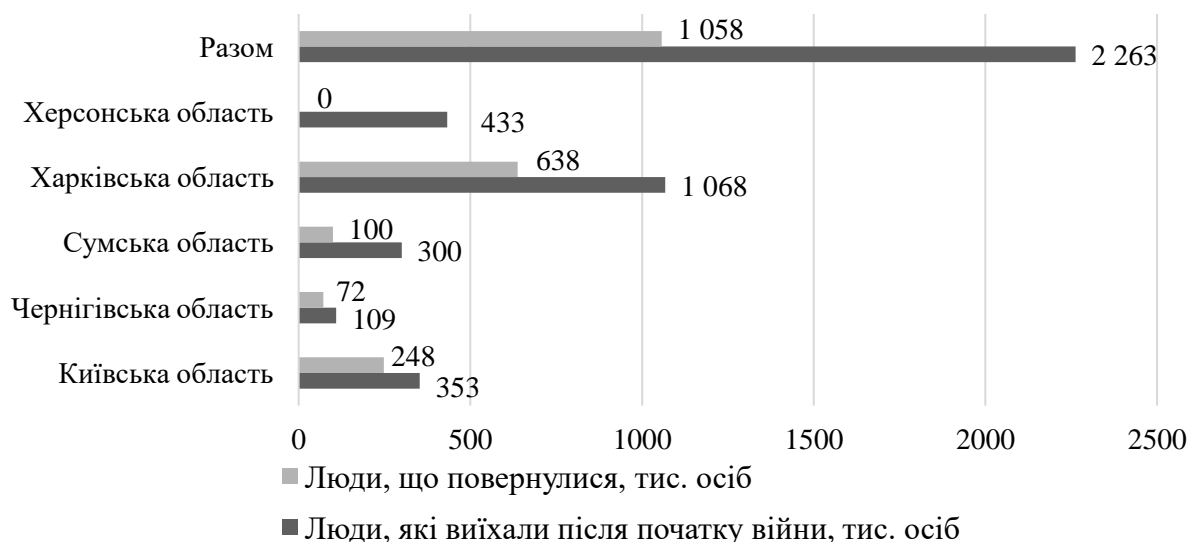


Рис. 1 - Кількість людей, що повернулися на деокуповані території станом на 03.04.2023 року (інформація щодо кількості осіб, які повернулися на територію Херсонської області, – відсутня) \*

\* Примітка. Складено автором за даними джерел [2].

Вимушена міграція населення України і, відповідно, зменшення кількості працездатних осіб, згорання ділової активності та підприємницької ініціативи, зростання безробіття стали вагомими негативними чинниками реалізації податковою системою функції формування бюджетних ресурсів держави.

Так, за інформацією Міністерства фінансів України про виконання державного бюджету за 2022 рік, на тлі широкомасштабного вторгнення російських військ на територію нашої країни визначено такі основні фактори впливу на рівень виконання дохідної частини бюджету:

- суттєве падіння економіки та ділової активності платників податків;
- масштабна міграція населення - як внутрішня, так і за межі України;
- надання права фізичним особам-підприємцям і юридичним особам перейти на спрощену систему оподаткування, обліку та звітності зі сплатою єдиного податку за ставкою 2% (замість сплати податку на доходи фізичних осіб, податку на прибуток підприємств та податку на додану вартість) [3].

Щодо фіскальних ефектів оподаткування доходів громадян в умовах воєнної економіки, слід зазначити таке.

У 2022 році податкові надходження зведеного бюджету зменшилися порівняно з 2021 роком на 110,6 млрд. грн, або 7,61% (табл. 1). Скоротилися обсяги мобілізації практично всіх податків і зборів, за виключенням податку на доходи фізичних осіб (+20,50%), військового збору (+17,65%), рентної плати за користування надрами (+7,03%), рентної плати за користування радіочастотним ресурсом України (+5,65%); єдиного податку (+2,04%).

Таблиця 1 - Динаміка податкових надходжень Зведеного бюджету України у 2018-2022 роках \*

Показники	Відхилення, 2019/2018		Відхилення, 2020/2019		Відхилення, 2021/2020		Відхилення, 2022/2021	
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Податок на доходи фізичних осіб	+41856,2	+19,82	+18144,5	+7,17	+49998,9	+18,44	+65838,1	+20,50
Військовий збір	+3702	+19,77	+1504,0	+6,71	+4679,2	+19,55	+5049,1	+17,65
Податок на прибуток підприємств	+11134,5	+10,49	+1155,0	+0,98	+45372,6	+38,30	-33282,7	-20,31
Рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів	+320,3	+27,23	+201,4	+13,46	+8,0	+0,47	-219,4	-12,86
Рентна плата за спеціальне використання води	-153	-8,61	-184,4	-11,36	+108,6	+7,55	-85,0	-5,49
Рентна плата за користування надрами	+1893,6	+4,40	+5176,2	+11,52	+32300,5	+64,45	+5796,6	+7,03

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Рентна плата за користування радіочастотним ресурсом України	-163,4	-6,23	-180,6	-7,35	-107,5	-4,72	+122,7	+5,65
Рентна плата за транспортування	+40,8	+2,79	+68,6	+4,56	-108,9	-6,93	-825,4	-56,42
Податок на додану вартість	+4182	+1,12	+21909,9	+5,79	+135888,9	+33,92	-69488,2	-12,95
Акцизний податок	+4426,6	+3,34	+16773,9	+12,24	+26449,9	+17,19	-64865,7	-35,98
Мито	+3009,4	+11,11	+374,5	+1,24	+7716,6	+25,33	-11931,1	-31,25
Податок на майно	+6721,9	+21,49	-560,5	-1,48	+5809,3	+15,52	-6452,0	-14,92
Єдиний податок	+5706	+19,30	+2760,8	+7,83	+8251,3	+21,70	+943,7	+2,04
Екологічний податок	+1171,1	+23,80	-695,0	-11,41	+591,6	+10,96	-1091,6	-18,23
Інші податкові надходження	+125,3	+65,71	-82,9	-26,23	+157,8	67,70	-88,1	-22,54
Всього	+83973,3	+8,51	+66365,4	+6,2	+317116,8	27,90	-110579,0	-7,61

\* Примітка. Складено автором за даними джерел [4].

Отже, попри весь спектр негативних чинників впливу на формування доходів населення як бази оподаткування (насамперед, масовий відтік з України робочої сили) обсяги мобілізованого податку на доходи фізичних осіб збільшилися на 20,50%.

Зазначене зростання є наслідком суттєвого збільшення грошових виплат військовим – на 92,4 млрд. грн порівняно з попереднім роком. Відповідно в структурі податку значна зросла частка ПДФО з грошового забезпечення, грошових винагород та інших виплат, одержаних військовослужбовцями і особами рядового і начальницького складу, що сплачується податковими агентами, - до 28,93%, хоча у 2020-2021 роках вона становила лише 6,72% і 6,08% мобілізованого податку відповідно.

Натомість, обсяги ПДФО, що сплачується податковими агентами, із доходів платника податку у вигляді заробітної плати, скоротилися у 2022 році на 20,8 млрд. грн, а його частка у загальному обсязі мобілізованого податку, яка в попередні роки перевищувала 80%, зменшилася до 63,67%. Значні втрати бюджетних коштів є наслідком звуження бази оподаткування податком на доходи фізичних осіб через вимушену міграцію великої кількості працездатного населення. За даними Міністерства економіки України, на територіях, де тривають бойові дії, було зайнято 10 млн працівників, з них щонайменше 5 млн людей втратили роботу.

Вимушена зміна місця проживання негативно впливає на соціалізацію зовнішніх та внутрішніх мігрантів, спостерігається невідповідність раніше набутих стереотипів, цінностей, світоглядних позицій з очікуваннями місцевого населення, усталеними в соціумі цієї країни або цього регіону правилами та нормами. Реакція біженців або переселенців на пережитий страх, втрату житла,

зміну оточення, руйнування планів на майбутнє тощо проявляється у девіантній поведінці. Організм людини використовує стрес для захисту від будь-яких фізичних або психологічних загроз. Стрес змушує організм діяти з метою захисту. Проте довготривале перебування у стані стресу шкідливе. В умовах жорсткого стресу, депресії, панічних розладів, зміни або втрати місця проживання та звичних побутових умов, а іноді і здоров'я, не кожна людина в змозі переформувати своє життя і продовжити ефективно працювати в нових умовах. Багато зовнішніх та внутрішніх мігрантів взагалі не шукають роботу, а розраховують лише на соціальні виплати та гуманітарну допомогу.

Свого часу основоположники поведінкових фінансів відомі американські вчені Д. Канеман та А. Тверські дійшли висновку, що нерациональна поведінка, яку економісти вважали девіантною і випадковою, насправді значно більше розповсюджена, особливо, коли йдеться про прийняття рішень в умовах невизначеності. Коли невизначеність стає домінуючим станом суспільства, а звичні норми не працюють, індивіди починають діяти нерационально. Причому психологи стверджують, що фінансова поведінка – це реакція на соціально-економічну та політичну реальність, яка не викликає оптимізму і породжує тотальну недовіру до всіх інститутів: як політичних, так і фінансових [5, с. 178].

Отже, після перемоги України над країною-агресором ключовими чинниками заохочення українців до повернення з-за кордону мають стати такі:

- співпраця з країнами ЄС відносно допомоги у поверненні біженців після війни задля зміцнення економіки України, збільшення надходжень до бюджету і, як наслідок, зменшення грошової європейської допомоги;

- швидка повоєнна відбудова (відновлення житлових будинків, шкіл, лікарень, об'єктів промисловості та критичної інфраструктури тощо);

- допомога людям з постраждалих регіонів (наприклад, грошові виплати, забезпечення житлом чи субсидіювання його оренди);

- допомога від державних структур (Державної служби зайнятості) чи приватних організацій у пошуку роботи або курсів перекваліфікації [1].

Таким чином, повернення людей та розширення бізнесу в Україні, а також відновлення національної економіки, промислових можливостей та виробництва сприятиме збільшенню фіскального значення податку на доходи фізичних осіб у бюджетних ресурсах держави. Податкова політика у сфері прибуткового оподаткування у повоєнний період має бути направлена на максимальну підтримку малозабезпечених верств населення, збереження і розвиток малого бізнесу, стимулювання інноваційної діяльності тощо і при цьому забезпечувати сталі надходження податків до бюджетів всіх рівнів.

#### **Список використаних джерел:**

1. ЦЕС: Як повернути додому вимушених мігрантів з України? *Голос України*. 2023. URL: <http://www.golos.com.ua/article/368771> (дата звернення: 10.11.2023).

2. Крицька І. Скільки людей та бізнесу повернулися на деокуповані території. Інфографіка за областями. *Forbes Ukraine*. 2023. URL: <https://forbes.ua/news/skilki-lyudey-ta-biznesu-povernulisya-na-deokupovani-teritorii-infografika-po-oblastyakh-04042023-12817> (дата звернення: 10.11.2023).

3. Міністерство фінансів України : Інформація про виконання Державного бюджету України за 2022 рік. URL: [https://mof.gov.ua/uk/budget\\_2022-538](https://mof.gov.ua/uk/budget_2022-538) (дата звернення: 10.11.2023).

4. Звітність про виконання Зведеного бюджету України. *Open Budget*. URL: <https://openbudget.gov.ua> (дата звернення: 10.11.2023).

5. Шаманська Н., Шаманська О. Теорія поведінкових фінансів: генезис та еволюція. *Світ фінансів*. 2015. № 1. С. 173-184.

## ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ: СУЧАСНІ ТРЕНДИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

*Солодовнік О. О., д-р екон. наук, професор, Буденна В. М., бакалавр,  
Харківський національний університет міського господарства  
імені О. М. Бекетова*

В сучасному світі однією з важливих складових успіху бізнесу є його постійне вдосконалення. Основним трендом розвитку економіки упродовж останнього десятиліття є діджиталізація, що ґрунтується на широкому застосуванні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та використанні інформації, як форми нематеріального активу. На рівні окремого суб'єкта господарювання використання цифрових технологій створює певні переваги: зростання конкурентоспроможності, оптимізація роботи з великим масивом даних, формування іміджу та репутації підприємства, мінімізація окремих видів витрат, вдосконалення обліку та контролю господарських операцій тощо.

Діджиталізацію можна визначити як сучасний інноваційний етап економічного розвитку, в основі якого знаходиться інтеграція фізичних та цифрових ресурсів у сфері виробництва та споживання, в економіці та суспільстві. Даний етап характеризується новими методами генерування, обробки, зберігання та передачі інформації в усіх сферах людської діяльності. При цьому виникає необхідність організації діяльності підприємства з врахуванням особливостей переходу на нові принципи цифрової економіки, прогнозування можливих супутніх проблем, а також розробки рішень та пропозицій щодо мінімізації негативних наслідків та посилення основного результату діяльності підприємства [1].

Варто відзначити деякі особливості управління процесами на підприємстві в умовах діджиталізації:

- процеси отримання та обробки інформації відбуваються в режимі реального часу;

- діалогова взаємодія елементів середовища;

- швидкий відгук на запроваджені зміни;

- весь процес контролюється та управляється завдяки використанню автоматизованих технологій збору, обробки, аналізу та прогнозування Big Data та хмарних технологій.

Завдяки можливостям хмарних технологій процес реєстрації господарських операцій виходить на новий рівень – обліковий працівник може